ויצא

א. אין סוף הלכות שכירות[1] פסק'נט דער רמב"ם: כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר[2] כי בכל כחי עבדתי את אביכן. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר[3] ויפרץ האיש מאד מאד.

דער אויבנדערמאַנטער דין ווערט אויך אַראָפגעבראַכט אין שולחן ערוך פון אַלטן רביי"ז, וז"ל: „וכדרך שבעל הבית מוזהר שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב ויבטל מעט כאן ומעט כאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד".

בהשקפה ראשונה זעט אויס, אַז דער אַלטער רבי איז בלויז מעתיק לשון הרמב"ם (מיט שינויים קלים). אָבער כד דייקט שפיר זעט מען אַ שינוי עיקרי[5] בשו"ע אדה"ז:

נאָכן ברענגען דעם לימוד פון יעקב, איז דער אַלטער רבי ממשיך: „לפיכך אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום וכן אין האדם רשאי לעשות מלאכה בבהמתו בלילה[6] ולהשכירה ביום ואין הפועל רשאי להרעיב ולסגף עצמו[7] שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח".

די דינים („אין הפועל רשאי כו'") ווערן געבראַכט אויך אין רמב"ם[8]; אָבער דאַרט קומען זיי אין דער פריערדיקער הלכה[9], איידער[10] ער זאָגט „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול כו'".

ב. לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז דער שינוי איז (ניט קיין שינוי בתוכן,

---

1) פי"ג ה"ז.
2) פרשתנו לא, ו.
3) שם ל, מג.
4) חלק חו"מ הלכות שאלה ושכירות וחסימה סעיף כ.
5) השינוי שברמב"ם מתחיל ההלכה „כדרך", ובשו"ע אדה"ז „וכדרך" — יש לומר, כי בשו"ע אדה"ז בא בהמשך ההלכות הסמוכות לפנ"ז (באותו הסימן) שבהן מדובר על האזהרה „שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו"; משא"כ ברמב"ם כתב עד"ז לא בפרק זה, כ"א לפנ"ז — בפי"א שם, ותחלת ההלכה (ה"ז) „כדרך שמוזהר" — באה כסיום כל הלכות שכירות.
6) ברמב"ם (שם ה"ז) „או לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית" — ועד"ז הוא בסמ"ג דלקמן הערה 20. ובתוספתא שבהערה 8 „לחרוש" (וכ"ה בר"ף ב"מ פ"ז (פט, א) וברא"ש שם ס"ג)). ובירושלמי (שבהערה 8) „לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנו ביום". ולכאורה הוי שינוי בדין, אם האיסור הוא דוקא כשעובד בלילה או רק בערבית — ראה חסדי דוד לתוספתא שם.
7) ברמב"ם שם מוסיף: ומאכיל מזונותיו לבניו. ועד"ז הוא בטושו"ע שבהערה 10. והוא כבתוספתא שם. אבל בירושלמי שם ליתא תיבות אלו.
8) ומקורם בתוספתא ב"מ פ"ח, ב: ירושלמי דמאי פ"ז ה"ג — כנסמן במ"מ והגה"מ לרמב"ם שם.
9) ה"ז.
10) וכ"ה בטושו"ע (ולבוש) חו"מ סו"ס שלז — א) שהם בב' הלכות: ב) „אין הפועל כר" הוא (סי"ט) לפני (ס"כ) „מוזהר הפועל שלא יבטל כר".

נאר) בלויז בסדר הדברים, בהתאם צום חילוק פון ספר הרמב"ם און שו"ע אדה"ז:

דער רמב"ם[11] האָט געשריבן ספרו „הלכות הלכות"[12] — בלי טעמי ההל-כות[13], משא"כ דער אלטער רבי האָט געשריבן שולחנו „הלכות בטעמיהן"[14] דוקא.

און דעריבער: דער אלטער רבי שטעלט אויס די הלכות אין אן אופן וואָס גיט אַרויס דעם טעם און הגדרה פון די הלכות, און דערפאר ברענגט ער די אלע דינים אין דעם זעלבן סעיף, נאָך דער הקדמה כללית ולכולן: „וכדרך שבעה"ב מוזהר כו' כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב" — וואָס דאָס איז דער גדר פון די אלע דינים.

און אין דעם גופא, שטעלט ער פריער די אזהרה וחיוב „לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו", און דער-נאָך, דעם איסור המסובב מזה, וואָס קומט דערפון אַרויס אויך בנוגע דעם זמן המלאכה — „אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה וכו'".

משא"כ דער רמב"ם איז נוגע בעיקר אַרויסגעבן דעם פסק הלכה, און דער-פאר שטעלט ער אויס די הלכות לויט'ן סדר הזמן: פריער דער איסור וואָס קומט קודם זמן המלאכה בפועל („אין הפועל רשאי כו'"), און ערשט דערנאָך די אזהרות וועלכע קומען בזמן המלא-כה גופא — „חייב לדקדק על עצמו בזמן . . וכן חייב לעבוד בכל כחו".

[ונוסף לזה: די דינים „אין הפועל רשאי כו'" זיינען אָ המשך צו די עניני „מרמה" (לכאורה) וועלכע אָ פועל מעג יע טאָן וואָס דער רמב"ם זאָגט פאַר דעם[15] — „ורשאין פועלין[16] לטבול[17] פתן בציר כו'", און אויף דעם איז דער רמב"ם מוסיף וממשיך: „אבל אין הפועל רשאי כו'"[18]].

אַבער דאָס איז ניט קיין ביאור מספיק בנדו"ד[19]. וואָרום פון דעם וואָס דער

---

11) וכן שו"ע המחבר.

12) רמב"ם בהקדמתו לספר היד.

13) ראה קו"א בשו"ע אדה"ז הל' ת"ת רפ"ב.

14) „הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.

15) וזה גופא בא בהמשך לתחלת ההלכה „רשאי בעל הפרה להרעיב פרתו ולסגפה כדי שתאכל הרבה מן הדייש ורשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר כו'", שהוא בהמשך והסיום דהפרק שבו מדובר בדיני לא תחסום שור בדישו.

משא"כ בשו"ע אדה"ז בא סעיף זה בהמשך לפרטי דיני לא תלין כו' של פועל (וכיו"ב); ודיני לא תחסום, וכן הדינים שהפועל אוכל בשעת מלאכתו — כתב לאח"ז (סכ"ב ואילך).

ובשו"ע המחבר דינים אלו בנוגע לפועל הם הסיום דסימן (שלז) „דין אכילת פועל בשעת מלאכה ממה אוכל או מתי אוכל", והסימן שלאח"ז (שלח) — „דין אכילת בהמה בשעת מלאכה ואסור חסימתה", והסימן שלאח"ז (שלט) — „לתת שכר אדם ובהמה וכלים בזמנו ומתי זמנו". ואכ"מ.

16) כן הוא בדפוסים שלפנינו ברמב"ם ובתוספתא שם. ב"מ פט, ס"א (ריי"ף שם. רא"ש שם ס"ג). אבל בשו"ע אדה"ז (שם סכ"ד) הפועל רשאי לטבול פתו (וכבטושו"ע שם סט"ו). ועד"ז הוא השינוי (בין לשון יחיד ול' רבים) בהבא לפנ"ז ברמב"ם: ברמב"ם שם „רשאי בעה"ב להשקות פועלים" (וכ"ה בשאר מקומות הנ"ל) ובשו"ע אדה"ז שם „להשקותו" (ע"ד בטושו"ע שם „להשקות את הפועל").

17) כ"ה בגמ' שם. רא"ש שם. טושו"ע (ושו"ע אדה"ז) שם. אבל בתוספתא שם „לאכול".

18) ולהעיר שבתוספתא שם באים בהלכה א', אבל בסדר הפוך — מתחיל בהאיסור „אין הפועל רשאי כו'", ואח"כ — „רשאין פועלין לאכול פיתן בציר כדי שיאכלו כו'".

19) בנוגע השינוי דהרמב"ם ואדה"ז. — אבל אפ"ל כן בנוגע לשו"ע המחבר, שאינו מתחיל ההלכה „כדרך שמוזהר בעה"ב כו'" כברמב"ם. ובפרט ששו"ע המחבר עיקרו הוא מעשה הדינים, ולא כברמב"ם שבעיקר הוא (גם) ספר ידיעת ההלכות — ראה לקו"ש חט"ז ע' 374. ועוד.

רמב"ם הויבט אַן די לעצטע הלכה מיט אַ הקדמה: „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב" — אע"פ וואָס דער רמב"ם האָט שוין קלאָר געזאָגט אין דער פריערדיקער הלכה אַז עס טאָר ניט זיין „גזל מלאכתו של בעה"ב" — איז מוכח, אַז דאָס איז ניט נאָר אַ הוספה מצד שינוי אין דעם זמן ומעשה האיסור, נאָר ס'איז אַ באַזונדער גדר.

דאָס הייסט: לויטן אַלטן רבי'ן, אַז די דינים „אין הפועל רשאי כו'" קומען תיכף בהמשך ישר צום חיוב „לעבוד בכל כחו" (אַז „לפיכך אין הפועל רשאי כו'"), קומט אויס, אַז דאָס איז אַ מסובב פון דעם חיוב לעבוד בכל כחו; משא"כ לויטן רמב"ם, וואָס ער זאָגט די דינים אין אַ פריערדיקער הלכה, איז דאָס אַ באַזונדער דין ואיסור בפ"ע.

אָט דער ענין ווי ער שטייט אין שו"ע אדה"ז — אַז די פרטי דינים „אין הפועל רשאי כו'" זיינען פאַרבונדן מיט דעם חיוב „לעבוד בכל כחו" (וואָס מען לערנט אָפּ פון יעקב'ן) — איז מפורש אין סמ"ג[20]:

אָבער צ"ע וביאור: וואָס איז די הסברה אין די צוויי שיטות, צי די דינים הנ"ל זיינען אַ תוצאה פון דעם חיוב „לעבוד בכל כחו", אָדער אַ דין בפ"ע?

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם הביאור אין דעם לימוד הנ"ל (ברמב"ם) פון יעקב'ן: וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד.

דלכאורה איז אין דעם ניט פאַר־שטאַנדיק:

א) דער רמב"ם איז דאָך (כנ"ל) אַ ספר פון „הלכות הלכות". וואָס איז נוגע להלכה דער סיום „לפיכך נטל שכר זאת אף בעוה"ז כו'"?

ודוחק לומר אַז דער רמב"ם שרייבט דאָס נאָר כדי לסיים (הלכות שכירות) בדבר טוב — ווייל [נוסף ע"ז וואָס דער רמב"ם איז ניט אַלע פ"ג הלכות[21] שבספר היד מסיים בדבר טוב, איז עוד ועיקר]: דער לשון ווערט אַראָפגע־בראַכט אויך אין טור ושולחן ערוך לא בסיום הלכות אלו. נאָכמער: אין שו"ע אדה"ז קומט עס אינמיטן אַ סעיף!

ב) נאָכמער: דערמיט איז דער רמב"ם[22] זיך, לכאורה, סותר מיני' וביי': פריער ברענגט ער די ראי' פון יעקב'ן „שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן", אַז עס איז אַ חיוב אויף אַ פועל לעבוד בכל כחו, אָבער מיט די ווערטער „לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה כו" איז ער לכאורה מבטל (מחליש עכ"פ) די ראי', וואָרום דאָס ברענגט אַרויס אַז דאָס איז ניט געווען אַ חיוב, נאָר אַ הנהגה (צדקות) מיוחדת באַ יעקב'ן וואָס צוליב דעם איז שכרו מיוחד „נטל שכר זאת אף בעולם הזה".

---

20) מ"ע סוף מצוה צא. ושם: גרסינן בירושלמי דמס' דמאי ובתוספתא דב"מ אין הפועל כו' (ומסיים) מפני גזל מלאכתו של בעל הבית שהרי יכשל כחו ויתחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח והרי יעקב אבינו אמר כי בכל כחי עבדתי וגו'.

21) ויתירה מזו: שאפילו בסיום ה(י"ד) ספרים אין הרמב"ם מקפיד לסיים דוקא בדבר טוב (ראה סיום ספר נשים. אבל שם רק תיבה האחרונה אינו דבר טוב — ראה שיחת ש"פ מקץ תשד"מ ע"ד הסיום דס' נשים וס' טהרה ברמב"ם).

22) ובמילא בהעתקתו בשו"ע אדה"ז שם.

ג) וואס איז דער לשון „שהרי" — און ניט בלשון הרגיל יותר „שנאמר" או „כמו שנאמר" וכיו"ב?

ד) דער לשון „הצדיק", וואס איז ניט קיין לשון הרגיל (אלס תואר) אין רמב"ם[23], ולכל היותר האט ער געדארפט זאגן בלשון הרגיל[24] „יעקב אבינו"[25]. ובפרט אז דאס שוואכט אפ די ראי', וואס דאס ווייזט אז דאס איז א הנהגה מיוחדת פון „(יעקב) הצדיק".

לכאורה יש לומר, אז מיט די אלע לשונות הנ"ל איז דער רמב"ם אויסן צו באווארענען די שאלה: ס'איז דאך אין למדין מקודם מ"ת[26], איז ווי קען מען אפלערנען א הלכה אין הלכות שכירות פון הנהגת יעקב דלפני מ"ת?

דעריבער זאגט ניט דער רמב"ם כלשון הרגיל בכלל בא א ראי' „שנאמר" (וכיו"ב), ווייל מען לערנט עס טאקע ניט אפ פון יעקב"ן, ס'איז נאר כעין אסמכתא (אדער נאר א גילוי מילתא וכיו"ב) אויף ארויסצובערענגען דעם גודל הדבר, ווי מען זעט אז יעקב הצדיק „אמר כי בכל כחי עבדתי . . לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה".

דאס איז אבער א דוחק גדול, וואס מען געפינט בכמה מקומות, אויך אין רמב"ם (אין די הלכות לפנ"ז), אז מ'לערנט אפ הלכות אויך פון קודם מ"ת (און ווי מ'זעט עס בשייכות לפרשתנו גופא, אז דער רמב"ם[27] לערנט אפ די הלכה אז „אפילו בחולו של מועד אין נושאין נשים . . לפי שאין מערבין שמחה בשמחה שנאמר[28] מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת"); און ס'איז ניט קיין סתירה צום כלל פון אין למידין מקודם מ"ת, ווי די פארשידענע תירוצים והגדרות וואס שטייען דערביי אין מפרשים[29]. ופשיטא בנדו"ד, וואו דאס איז ניט קיין דין פרטי, נאר א הנהגה כללית, דער דרך אין עבודת הפועלים ע"פ התורות והסכם הדדי דבני אדם, וואס דאס קען מען דאך אוודאי אפלערנען[30] פון קודם מ"ת[31].

---

23) ולהעיר, שבטור שם — אף שמקדים „כתב הרמב"ם כו'" — מעתיק הל' „שכן יעקב אמר כו'" (ומשמיט „הצדיק").

24) ראה לדוגמא — הל' יסוה"ת פ"א ה"ט-י (בנוגע למשה)*; פ"ו ה"ט (אברהם); פ"ז ה"ג (יעקב); שם ה"ו, פ"ח פ"ט ה"א וה"ו, פ"י ה"א וה"ו (משה); הל' ע"ז פ"א סה"ב ואילך (אברהם, יעקב ומשה). ועוד.

25) וכ"ה הלשון בסמ"ג שם. לבוש שם.
ולהעיר מרמב"ם סוף הל' מילה „בוא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עליו" — ומשנה מלשון המשנה (נדרים לא, ב) „למשה הצדיק". וראה לעיל ע' 58 הערה 40.

26) ראה שד"ח כללים מערכת האל"ף כלל שכא. פאת השדה כללים מערכת אל"ף סקל"ה סק"י. אנציקלופדי' תלמודית ערך אין למדין מקודם מ"ת. וש"נ.

*) שם פ"ה ה"י „יוסף הצדיק" — אבל שם מובן הטעם.

27) הל' אישות פ"י הי"ד (מירושלמי מו"ק פ"א ה"ז).

28) כט, כז. וראה פרש"י שם — מירושלמי. וברמב"ן שם.

29) ראה באריכות במקומות הנ"ל הערה 26. וש"נ.

30) מהאופנים שאפשר ללמוד מקודם מ"ת (ראה בהנסמן בהערה הנ"ל): אופני קיום מצוה: דבר שיש בו טעם וסברא: במקום שאין סברא לחלק; לימודים שהם בתורת גילוי מילתא. וראה לקו"ש ח"א פרשתנו (ע' 65 ואילך) ע"ד הלימוד דאין מערבין שמחה בשמחה דלמדין מפרשתנו.

31) להעיר מדברי הרמב"ן עה"ת (וישלח לד, יג): ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בד' מצות שלהם . . בדיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים כו' ודיני מקח וממכר. והיינו שתוכן הדינים דפ' משפטים הי"ז בכלל ז' מצות ב"נ.

נאכמער: מען געפינט בענינו גופא, עבודת יעקב ללבן, אז מען לערנט אפ פון יעקב'ן, ווי די גמרא זאגט[32] „עד מתי שומר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי[33] ביום אכלני חורב וקרח בלילה"[34].

ד. וי"ל די הסברה בזה:

מיט דער ראי' „שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר כו'", ברענגט דער רמב"ם ארויס דעם גדר החיוב „לעבוד בכל כחו". פריער זאגט דער רמב"ם „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן כו'", און דער־נאך איז ער ממשיך ומוסיף: וכן חייב לעבוד בכל כחו.

וואלט מען לכאורה געקענט לער־נען: דער חיוב לדקדק על עצמו בזמן איז פארבונדן מיט „שלא יגזול מלאכת בעה"ב", אבער דער חיוב „לעבוד בכל כחו" איז ניט פארבונדן (אויף אזויפיל) מיט מלאכת בעה"ב (ביז מ'זאל זאגן אז בשעת ער טוט עס ניט איז ער ניט מקיים דעם „שלא יגזול מלאכת בעה"ב"), נאר ס'איז בלויז פארבונדן מיטן גברא מצ"ע, פון פועל העובד, מיט זיין נאמנות, אז ער דארף זיין איבער־געגעבן צו אן ארבעט ביז „לעבוד בכל כחו". ד.ה. דאס איז ניט (אזוי) מצד דעם גדר פון „בין אדם לחבירו", צווישן דעם פועל מיטן בעה"ב, נאר דאס איז מעין גדר פון בין אדם למקום.

אויף דעם ברענגט דער רמב"ם די ראי' „שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד": די ראי' איז ניט (נאר) פון התחלת דבריו וואס יעקב „אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן"

(ואדרבה, אין דעם וואלט מען גע־קענט זאגן אז יעקב האט דערמיט מדגיש געווען[35] אז ער האט זיך גע־פירט לפנים משורת הדין, עבודה אין וועלכער ער איז ניט געווען מחוייב[36], און דאן איז דאך דאס א ראי' לסתור — אז ס'איז ניטא א חיוב אויף יעדן פועל לעבוד בכל כחו)

נאר די (עיקר) ראי' איז פון דעם המשך הלשון „לפיכך נטל שכר זאת כו' (ובאופן פון) ויפרוץ גו'":

דער אויפטו אין דעם איז (ניט אזוי אז יעקב האט באקומען א שכר פון דעם אויבערשטן פאר מקיים זיין א ציווי ה' (און ביי אנדערע מצות קען דאס זיין א שכר (נאר) בעוה"ב, אבער דא האט ער באקומען שכר מצוה אויך בעוה"ז) — נאר)[37] אז ער האט באקומען „שכר זאת", דעם שכר אויף זיין מלאכה;

ד.ה. דער „נקבה שכרך" (וואס לבן האט אפגערעדט מיט יעקב'ן) האט

32) ב"מ צג, ב.
33) פרשתנו לא, מ.
34) וראה שאילתות פרשתנו שאילתא כ.

35) וכמ"ש המאירי ב"מ שם (לדעת רבה) — גבי הפסוק „הייתי ביום אכלני חורב גו".
36) וראה גם מדרש הגדול פרשתנו לא, לט. פי' ר"א בן הרמב"ם שם. ועוד.
37) וכמ"ש הרמב"ם בפיה"מ ריש פאה, שזהו החילוק בין ה„מצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה", שבזה „תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקב"ה עלי' לעוה"ב", וה„מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם (בין אדם לחבירו)" „שתחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי שעשה המצוה וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג מנהג הזה ינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא".
אלא שבנדו"ד „נטל שכר זאת" לא מלבן האדמי באופן ישר.

לפועל געבראכט דערצו אז (כאטש לבן האט אים געוואלט אפנארן וכו', פונדעסטוועגן — וויבאלד אז „בכל כחי גו'", איז) „ויפרוץ האיש מאד מאד" א שכר בהתאם מיט זיין ארבעט וואס איז געווען אין אן אופן פון „בכל כחי עבדתי".

דערפון פארשטייט מען, אז דער „לעבוד בכל כחו" איז פארבונדן ניט נאר מיטן גברא, מיטן פועל כשהוא לעצמו, נאר מיט מלאכתו לבעה"ב. וואס דערפאר האט יעקב באקומען אויך פאר דעם זיין שכר בעוה"ז.

ה. ועפ"ז יומתקו די צוויי דיוקים הנ"ל אין לשון הרמב"ם:

א) ער זאגט ניט „שנאמר", נאר „שהרי" — ווייל די ראי' איז ניט (נאר) פון דעם פסוק „כי בכל כחי עבדתי את אביכן", נאר (אויך ו)בעיקר — פון דעם גאנצן ווייטערדיקן המשך: „לפיכך נטל שכר זאת כו'".

ב) ער זאגט ניט „יעקב אבינו" נאר „יעקב הצדיק". והביאור:

פון רמב"ם אין ריש הל' דיעות איז פארשטאנדיק, אז דער תואר „צדיק" (מיט וועלכן דער רמב"ם באנוצט זיך בספרו היד) מיינט ניט אזא וואס טוט א הידור מצוה וכיו"ב, נאר דער וואס פירט זיך כפי הדין והחיוב. ווי ער ברענגט דארטן[38] די פסוקים בנוגע מדות והנהגותי' אז דער וואס גייט אין „דרך הישרה היא מדה בינונית" וועלכע[39] (בל' הפסוק) אנגערופן „צדיק"[40] (און דער וואס איז „מדקדק על עצמו ביותר" און טוט „לפנים משורת הדין" וועלכע אנגערופן „חסיד"[41]).

און דאס זאגט דער רמב"ם — אז די הנהגה פון יעקב'ן לעבוד בכל כחו איז ניט געווען אן ענין פון מדת חסידות כו' (א הנהגה מיוחדת*[41] אלס איינער פון די ג' אבות — יעקב אבינו), נאר דאס איז דער אופן החיוב פון א פועל: יעדער פועל לגבי מלאכת בעה"ב.

ו. דעם חידוש גופא — אז דער חיוב לעבוד בכל כחו איז פארבונדן (ניט נאר מיט דער כללית'דיקער נאמנות פון פועל, נאר) מיט דער מלאכה וואס ער טוט פאר דעם בעה"ב — קען מען לער־נען אויף צוויי אופנים:

איין אופן איז: אז דאס איז פארבונדן מיט גוף המלאכה, אבער דאס איז אן ענין נוסף אויף דער עצם מלאכה לבעה"ב: ס'איז א באזונדער חיוב פון פועל צום בעה"ב.

וואס דאס איז די שיטת הרמב"ם, וואס ער טיילט פאנאנדער די הלכות בשיי־כות צו גזל מלאכתו של בעה"ב אין צוויי באזונדערע הלכות: אין דער ערשטער

---

41) שם ה"ה.

*41) אין לזה סתירה מהמבואר לעיל ע' 58 (כנ"ל הערה 25) בהטעם דשינה הרמב"ם בסוף הל' מילה מלשון צדיק שבמשנה להדגיש שהוא דבר הנוגע לא רק למשה הצדיק, כי בהל' דיעות מדובר (בצדיק חכם חסיד) בדיעות ומדות הנוגעות ליחס בין אדם לחבירו, ועד"ז הוא בנדו"ד, ואין זה שייך (כ"כ) להמדובר בהל' מילה מצוה שבין אדם למקום שבזה אפי"ל שהכוונה לצדיק ממש (וע"ד הלשון „צדיק", „צדיקים" בהל' תשובה פ"ו ה"ד. פ"ז ה"ד. פ"ח ה"א וב'). ובפרט דבא לומר החומרא דמצות מילה „כמה חמורה מילה שלא נתלה כו' עבורו אפילו שעה אחת כו'", אין מקום לכתוב ל' צדיק כי אפשר לבעל דין לחלוק שרק לצדיק כפשוטו לא נתלה אפילו שעה אחת (ולא למי שההנהגה שלו ישרה, או צדיק בדינו כברפ"ג דהל' תשובה שם).

38) פ"א ה"ד.

39) אף שהוא עצמו מתארו (שם ובה"ה) „חכם" ושהיא „מדת חכמה".

40) וראה שם ה"ו „כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון כו' צדיק וישר כו'".

הלכה זאגט ער די דינים פון „אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה כו' מפני גזל מלאכתו של בעה"ב שהרי תשש כחו כו' ולא יעשה מלאכה בכח"; און אין דער הלכה שלאח"ז הויבט ער אן: „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני כו' כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן כו', אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן כו' וכן חייב לעבוד בכל כחו כו'",

ווייל לויט שיטת הרמב"ם זיינען דאס צוויי באזונדערע גדרים: איין חיוב אז דער פועל דארף טאן מלאכה בכח, און א באזונדער חיוב — „לדקדק על עצמו בזמן כו' וכן חייב לעבוד בכל כחו". והחילוק ביניהם יש לומר:

דאס וואס ער דארף טאן מלאכה בכח, איז אן ענין אין עצם המלאכה — בשעת עס פעלט מלאכה בכח פעלט אין דער חלות שם מלאכה. משא"כ דער חיוב „לעבוד בכל כחו" איז ניט ווייל אן דעם איז ניטא דער גדר פון מלאכה, נאר דאס איז פארבונדן מיט דער התחייבות פרטית פון דעם פועל (צו דעם בעה"ב פרטי).

בסגנון אחר קצת: „מלאכה בכח" (סתם) איז פארבונדן מיט דער חפצא פון מלאכה, און דער חיוב „לעבוד בכל כחו" איז בשייכות להגברא, צווישן דעם פועל און דעם בעה"ב, וואס א פועל איז גופו קנוי[42] לבעה"ב[43].

משא"כ לויטן אלטן רבי'ן, זיינען דא ניט צוויי באזונדערע הלכות — מלאכה סתם און מלאכה בכל כחו — נאר ס'איז איין הלכה: מלאכה בכח און מלאכה בכל כחו זיינען ניט קיין צוויי גדרים (דער גדר מלאכה בכלל, און א צוויי־טער גדר — וואס איז פארבונדן מיט דער התחייבות (ושקנוי) הפועל צו דעם בעה"ב פרטי), נאר ס'איז איין גדר, אלץ איז פארבונדן מיט מלאכת בעה"ב[44].

---

42) ראה ריטב"א ב"מ (י, א וברפ"ו שם). ועוד. וכ"ה דעת הרמב"ם (הל' מכירה פי"ג הט"ו — ראה בכ"ז מחנה אפרים הל' שכירות פועלים ס"א־ב וס"ו (וע"ש סוס"א, דמהרמב"ם הנ"ל נראה דכל פועל גופו קנוי — לא רק כאשר נשכר לבעה"ב לכל מלאכה)).

43) ואולי י"ל, דבהלכה ז מדובר אפי' כאשר לא יחסר בגוף המלאכה (לבעה"ב) כשלא ידקדק בזמן ולא יעבוד בכל כחו [ולדוגמא — פועל בעל כח גדול, שגם אם לא יעבוד בכל כחו (או לא ידקדק בזמנו) יוכל להשלים המלאכה הקצובה ליום זה. וכיו"ב] — ומ"מ חייב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו מחמת התחייבות הפועל לבעה"ב שגופו קנוי לו.

ועפ"ז מתורץ ג"כ: (א) למה הוזקק לרא' שאין לבטל „מעט בכאן ומעט בכאן" מהא ש„הקפידו על ברכה רביעית כו'" — דלכאורה ה"ז גזילה! (ב) ההקדמה „כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני כו'" — למאי נפק"מ? — כי הדיוק בזה הוא (לא רק ש„לא יגזול כו'", כ"א גם) „ולא יעכבנו", שאין בזה גזל (שהרי משלמו אח"כ), ומ"מ ה"ז (כעין) גזל העני מפני שהוא משועבד אליו לשלמו תיכף (ו„כך העני" — גופו קנוי לבעה"ב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו גם כשאין הפסד לבעה"ב).

44) והיינו, דלהרמב"ם — רק החיוב דלעבוד בכל כחו הוא, לפי שפועל גופו קנוי, ולאדה"ז — גם העבודה בכח הוא לפי שגופו קנוי.

•) משא"כ בהלכה ו, שע"ז ש„לא יעשה מלאכה בכח" חסר בגוף המלאכה ויש הפסד להבעה"ב ממלאכה זו.

•) ראה שו"ע אדה"ז הל' שאלה ושכירות וחסימה סכ"א (מרמב"ם הל' שכירות פ"ט ה"ד. שו"ע חו"מ סשל"ג ס"ג): פועל העובד לבעה"ב בין בשכירות לזמן בין בקבלנות אפי' כבר קבל כל שכרו יכול לחזור בו באמצע פעולתו כו' שנאמר כי לי בנ"י עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים (ומוסיף על לשון הרמב"ם ומפרש) „שיעבדו שלא ברצונם מחמת שכבר נשכרו". והייו שבזה מתבטא „לא עבדים

און דערפאר ברענגט דער אלטער רבי די דינים פון „אין הפועל רשאי כו'" אלס א המשך צו דער הקדמה „וכדרך שבעה"ב מוזהר כו' כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב כו' חייב לדקדק על עצמו בזמן כו' וכן חייב לעבוד בכל כחו כו' (לפיכך אין הפועל רשאי כו')".

ז. ע"פ הנ"ל יש לבאר ג"כ כמה שינויים (קלים) אין לשון אדה"ז לגבי לשון הרמב"ם — וואס אע"פ אז לכאורה זיינען זיי שינוים קלים, איז אבער ע"פ הידוע גודל הדיוק פון לשונו הזהב פון אלטן רבי'ן, ובפרט אז ער איז דערביי משנה פון לשון הרמב"ם, איז יש לומר אז דאס איז אויך א שינוי בתוכן:

א) אין דעם סוף פון דער ערשטער הלכה, וואו דער רמב"ם איז מבאר דעם טעם פון די דינים „אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה כו' מרעיב ומסגף עצמו כו'" — זאגט ער: „מפני גזל מלאכתו של בעה"ב[45], שהרי תשש כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח": דער אלטער רבי אבער, איז דער־ביי משנה: (א) ער איז משמיט די ווער־טער „מפני גזל מלאכתו של בעה"ב"[46].

ב) אין דער ראי' פון יעקב'ן איז דער לשון הרמב"ם: „לפיכך נטל שכר זאת",

(ב) אנשטאט „ולא יעשה" זאגט ער „ולא יוכל לעשות". (ג) אנשטאט „מלאכה" איז דער אלטער רבי מוסיף „מלאכת בעל הבית"[47].

וע"פ הנ"ל יש לומר: לויטן רמב"ם איז דער חסרון דא וואס „ולא יעשה מלאכה בכח" — עס פעלט אין עצם (שם) מלאכה. און דעריבער גלייך ווי דער אדם שטעלט זיך אין א מצב וואס „ולא יעשה מלאכה בכח" איז דאס אין גדר פון „גזל מלאכתו של בעה"ב" (ווייל ער איז ניט ראוי צו זיין א פועל — זיין מלאכה איז ניט קיין מלאכה).

משא"כ לויטן אלטן רבי'ן איז דער חסרון — „ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח", אלס זיין התחייבות (וקנין) צום בעה"ב. קומט אויס, אז דער איסור „לעשות מלאכה בלילה כו'" (וכיו"ב) איז ניט בגדר גזילת מלאכתו של בעה"ב, דאס איז נאר א גרם — „ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית בכח"[48] (אז דערנאך, ווען ער וועט טאן „מלאכת בעל הבית" וועט דאס ניט קענען געטאן ווערן כדבעי).

---

45) וכ"ה בתוספתא שם. ובירושלמי שם „מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעה"ב". ובטושו"ע (ולבוש) שם (סי"ט) „מפני ביטול מלאכתו של בעה"ב".

46) וגם בתחילת הסעיף כותב „שלא יבטל מלאכת בעה"ב", ומשנה מלשון הרמב"ם שם „שלא יגזול מלאכת בעה"ב". אבל להעיר, שגם בטור שם, אף שמקדים „כתב הרמב"ם", כ' „שלא יבטל כו'".

לעבדים", אבל „גופו קנוי" למלאכתם [ולהעיר מההמשך בשו"ע אדה"ז שם (מהגהות מרדכי ב"מ פרק האומנין), רמ"א שם]: ולכן יש מי שאומר שאין לפועל או מלמד כו' להשכיר עצמו כו' יותר מג' שנים כו' ביותר מג' שנים יצא מכלל שכיר ונכנס בכלל עבד והתורה אמרה כי לי בנ"י עבדים כו'). וראה מחנה אפרים שם.

47) ועד"ז הוא בטושו"ע (ולבוש) שם: „שהרי מחליש כחו שלא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח".

48) ואולי יש לומר, שזהו גם טעם השינוי בשו"ע אדה"ז „שהרי מחליש כחו" (כבטושו"ע שם), ורמב"ם „שהרי תשש כחו ותחלש דעתו":

הרמב"ם, דס"ל דהוי דין ואיסור בפ"ע, מדגיש בלשונו (לא פעולת האדם, כ"א) הנפעל כבר אז — „שהרי תשש כחו (ותחלש דעתו)", שלכן כשעושה פעולות אלו אינו בגדר פועל העובד ובמילא הרי"ז בגדר „גזל מלאכתו של בעה"ב" גם לפני זמן המלאכה בפועל:

משא"כ אדה"ז, דס"ל שאינו איסור בפ"ע (כ"א רק מסובב מהחיוב „לעבוד בכל כחו") וכשעושה מלאכה בלילה כו' הוא רק גרם כו' — מדגיש פעולת האדם: שהרי מחליש כחו (וגורם ש)לא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח.

דער אלטער רבי אבער זאגט: „לפיכך נטל שכרו"[49]

— ווייל לויטן רמב"ם, איז דער שכר פאר עובד זיין בכל כחו אן ענין נוסף אויפן שכר אויף דער עצם מלאכה להבעה"ב. דער שכר איז טאקע פאר־בונדן מיט גוף המלאכה (וכנ"ל סוף סעיף ד), אבער בכ"ז איז דאס אן ענין נוסף אויף עצם המלאכה. און דערפאר איז דער רמב"ם מדייק „לפיכך נטל שכר זאת" — דער ספעציעלער שכר אויף עבודה בכל כחו.

משא"כ דער אלטער רבי איז מדגיש „לפיכך נטל שכרו" — ווייל לשיטתו איז דאס ניט קיין צוויי באזונדערע זאכן, עבודה סתם און עבודה בכל כחו, נאר עבודה בכל כחו איז איין גדר מיטן גוף המלאכה וואס ער טוט לבעה"ב, און דעריבער ווערט דער שכר אויף עבודה בכל כחו נכלל אין שכר עבודתו — „נטל שכרו" (סתם).

ח. די הוראה פון דעם אין עבודת האדם — וואס אידן זיינען דאך פועלים, וואס דארפן טאן מלאכה פאר בעה"ב, זה הקב"ה[50]:

דער טעם פארוואס דעם חיוב לעבוד בכל כחו לערנט מען אפ פון עבודת יעקב בבית לבן הארמי אין חרן, איז דערפאר ווייל די מלאכה וואס א איד דארף טאן פאר אויבערשטן (בכל כחו) איז בדומה צו עבודת יעקב בבית לבן.

כידוע[51], איז די עבודה פון יעקב בבית לבן איז געווען ניט אין די ד' אמות של בית המדרש של שם ועבר, אדער אפילו ווי ער איז געווען אין א"י בבית אביו יצחק, וואס דעמאלט איז געווען זיין עבודה אלץ אין עולם הקדושה — נאר זיין עבודה דארט איז געווען בחרן — חרון אף של מקום (בעולם)[52], אויף מאכן די וועלט א דירה לו ית'.

און עד"ז באשטייט די עבודה פון יעדן אידן אלס א פועל של הקב"ה:

דאס וואס א נשמה דינט דעם אויבערשטן ווען זי איז נאך אין עולמות עליונים, איידער זי קומט אראפ למטה אין עוה"ז און טוט זיך אן אין א גוף, נאר ווען עמדתי לפניו[53] — איז עס אן עבודה נעלית ביותר, סיי אין שכל (פארשטאנד אין ג־טלעקייט) און סיי אין מדות (איר אהבת ה' ויראת ה') — אבער דאס איז אלץ איר עבודה:

---

49) בטור „נטל שכר בעוה"ז על כן", ובשו"ע „נטל שכרו בעוה"ז" — ובשניהם בהשמטת „אף". ובלבוש „וזכה ונטל שכרו בעוה"ז ובעוה"ב".

50) כמאמר המשנה — אבות פ"ב מט"ז. וראה בארוכה לקו"ש חי"ז (ע' 387 ואילך) כמה פרטים בעבודת בנ"י ושכר פעולתם שהם כדוגמת פועל. וראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 138 ואילך. חל"ד ע' 132 ואילך.

51) כמבואר בדרושי חסידות בפרשתנו עה"פ ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה.

52) רש"י ס"פ נח.

53) מלכים א יז, א. יח, טו. מ"ב ג, יד. ה, טז. זח"א רלג, ב. ח"ג סח, רע"ב. — ולהעיר שבמאמרי דא"ח (תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א). שרש מצות התפלה פמ"ב (קמ, א). אוה"ת בראשית תתרמה, ב. ועוד) הובא הכתוב „חי ה' אשר עמדתי לפניו" (כבזהר ח"א וח"ג שם), והוא הכתוב דמ"ב ה הנאמר באליהו. אבל בלקו"ת חקת (סד, ד) „כמ"ש אליהו חי ה' אשר עמדתי לפניו" (ועד"ז הוא בד"ה קדושים תקס"ב (דרמ"צ קנג, ב). מאמרי אדה"ז (פרשיות ח"ב ס"ע תרפז. תקס"ה ח"ב ע' תשעו). סידור רסג, ב. סה"מ תרנ"ז ע' קעז. ועוד). ובסה"מ ה'ש"ת ע' 13: דזהו שאמר אליהו חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו (וראה הערה שם) — ועד"ז בסה"מ תש"ח ע' 211 (וראה שם ע' 210). תש"ט ע' 7 וע' 185.

בכ"מ מהנ"ל הכוונה להנשמה למעלה בכלל, ובכ"מ מדובר במדרי' דנשמת אליהו (בפרט) למעלה (כבסה"מ פרשיות, סידור שם, סה"מ תרנ"ז ועוד). ובכהנ"ל כמה פי' ב„עומדים" (למעלה). ואכ"מ.

דוקא וועז די נשמה קומט אראפ אין עוה"ז הגשמי, און דארט גופא, בלייבט ניט דער אדם פארשלאסן תמיד נאר אין די ד' אמות של תורה ותפלה, נאר ער איז זיך עוסק אין עבודת הבירורים אויף צו מאכן פון די תחתונים „שאין תחתון למטה ממנו"[54] א דירה לו ית' — דא איז ער א פועל של הקב"ה, דאס איז מלאכתו של בעה"ב[55].

ט. און אויף דעם איז דער לימוד פון יעקב"ז, אז אט די מלאכה דארף געטאן ווערן „בכל כחו":

ניט נאר וואס „חייב לדקדק על עצמו בזמן"

— ווייל טאמער „יבטל מעט (ב)כאן ומעט (ב)כאן": מען מאכט א חשבון אז עס מאכט ניט אויס צו אפלייגן די מלאכת בעה"ב מעט און דערווייל אריינכאפן ענינים וואס זיינען פאר־בונדן מיט זיין שלימות (ימלא כריסו כו' אויף האבן מער פארשטאנד אין תורה וכיו"ב) — וועט דאס גורם זיין, אז „ומוציא כל היום — דעם גאנצן „היום לעשותם" — במרמה";

נאר נאכמער — „חייב לעבוד בכל כחו"[56], מיט אלע כחות הנפש•[56]:

א איד קען טראכטן, בשעת מ'איז נאך אין די ד' אמות של תורה ותפלה דע־מאלט איז זיין עבודה פארבונדן מיט זיין כח השכל, לערנען תורה מיט הבנה והשגה, און מיט זיינע מדות, איזוהי עבודה שבלב זו תפלה[57], עבודת התפלה מתוך אהבה ויראה:

בשעת מ'גייט אבער ארויס אין חוצה, און די ארבעט איז צו מאכן די וועלט א דירה לו ית', דארט פאדערט זיך בעיקר טאן מיטן כח העשי' שלו און די עבודה איז פארבונדן נאר מיט קבלת עול שב־נפש

— אויף דעם איז די הוראה אז אין דער עבודה אויף מאכן א דירה לו ית' בתחתונים, איז חייב לעבוד בכל כחו, ניט נאר מיט די כחות תחתונים שלו, נאר אויך מיט די כחות פנימיים שלו, זיין כח השכל, מדות, ביז אויך מיט די כחות מקיפים, רצון ותענוג שלו.

קען מען אבער מיינען אז דאס איז אן ענין פון הידור מצוה, ווארום צו דער עשיית הדירה איז נוגע בעיקר נאר זיין כח המעשה — אויף דעם האט מען די הוראה, אז אם איז א חיוב גמור, וואס אן דעם הייסט עס גזל (ביטול) מלאכתו של בעה"ב.

דער „שם מלאכה" — פון עשיית דירה לו ית' בתחתונים — קען אפשר זיין אפילו וועז מען טוט בלויז מיטן כח העשי', אבער אלס מלאכת בעה"ב•[57] מוז די עבודה זיין בכל כחו. בא א איד דארף זיין נרגש בכל כולו אז כל ענינו

---

54) תניא פל"ו.

55) ראה לקו"ש חט"ו ע' 244 ואילך. ע' 254 ואילך. וש"נ. ובכ"מ.

56) עיין לקו"ת חוקת סה, ד וש"נ.

•56) וראה ציוואת הריב"ש בתחלתו ס"ג (כש"ט סר"כ. או"ת להה"מ סז, א): האדם צריך לעבוד השי"ת בכל כחו שהכל צורך גבוה מפני שהשי"ת רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים.

57) תענית ב, א. רמב"ם ריש הל' תפלה.

•57) להעיר מהלשון בתורת הבעש"ט הנ"ל (הערה •56) „מפני שהשי"ת רוצה כו". וראה שם המשך המאמר.

•) וראה לקו"ש ח"כ ע' 56 ואילך. שעד"ז הוא החילוק בין שכיר ושליח. ע"ש.

איז צו דורכפירן די שליחות פון דעם אויבערשטן לעשות לו ית' דירה בתחתונים, און ער אַלס פועל איז גופו קנוי צום בעה"ב, זה הקב"ה, ובמילא טוט ער מלאכת בעה"ב בכל כחו.

און דורך דעם וואָס אַ איד פירט דורך זיין מלאכה בכל כחות נפשו, איז ער „נוטל שכרו אף בעולם הזה", ביז אין אַן אופן פון „ויפרוץ האיש מאד מאד", ב' פעמים מאד, בלי גבול האמיתי[58] —

דוקא דורך דער עבודה אין עולם הזה, נעמט מען דעם מאד האמיתי[59].

(משיחות ש"פ ויצא תש"ט)

58) ראה תו"א פרשתנו כג, ג. תו"ח וישלח לט, ד. וראה הערה הבאה.

59) ע"ד המבואר בלקו"ת שלח (לז, א. לח, רע"ג — הובא בתו"א שם. ועי"ש, ב) בפי' „טובה הארץ מאד מאד" (ב"פ מאד).